

POSTMODERN PARADİGMALARIN SANAT EĞİTİMİNDE YENİ DÖNÜŞÜMLERİ

Kafiye Özlem ALP¹

Öz

Modern eğitim yaklaşımları sanat eğitimini kültürel üretimin merkezine alarak genel eğitimin önemli bir tamamlayıcısı olarak belirlemiştir. Sanat eğitiminin yaratıcılık, özgünlük, yenilik ve estetik değerleri oluşturan, toplumu daha ileriye taşıyacak olan amaçları genel olarak 1970’li yıllardan başlayarak ve son yıllarda büyük bir dönüşüme uğramıştır. Postmodern olarak anılan bu süreçte, yeni liberal yaklaşım ve uygulamalar geniş anlamıyla kültürel üretim, dolanım ve tüketim süreçlerini sanatın ve sanat eğitiminin kuramsal ve entelektüel alanından uzaklaştırarak kar marjlarının yüksek olduğu ticari alanlara yöneltmiştir. Bu çalışmanın amacı postmodern süreçte hızlı ve yönelimsiz bir dönüşüme uğrayan sanat eğitimini, yapısal dönüşümler, görsel kültür, bilgi ve anlamın oluşumu bağlamlarında tartışmak ve eleştirel bir bakış açısı ortaya koymaktır. Araştırma kuramsal nitelikte olup, ilgili literatür ve tartışmaları içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, görsel kültür, sanat eğitimi.

NEW TRANSFORMATION OF POSTMODERN PARADIGMS IN ART EDUCATION

Abstract

Aims of art education to move the society forward and forming creativity, originality, innovation and esthetic values have experienced a transformation starting from 1970s in general and heavily in the recent years. In this process so called “Postmodern”, structural changes in general education covered art education as well. On the other hand, postmodern approach and applications oriented the circulation and consumption of cultural products to commercial areas wherever profit margins are high by removing them from autonomous and intellectual areas of art. This article aims to attract attentions to the problematic of structural effects on art education by trendless neoliberal politics that applied in the last three decades.

Key Words: Postmodernism, visual culture, art education.

¹ Doç. Dr. Özlem Kafiye Alp, Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Görsel Sanatlar ve Tasarım Bölümü, k.ozlem.alp@gmail.com

Giriş

1960'lı yıllarla birlikte modernizmin belirleyici unsurları olan, bilginin egemenliği, bilimsel yöntem, rasyonalizm, ilerlemeci tarih anlayışı, hümanizm ve estetik değerlere karşı bir duruş olarak gelişen postmodern durum aslında tek bir cümlede tüketilemeyecek kadar çok boyutlu bir söylem ve giderek bir kuramı içerir.

Özellikle, Adorno ve Horkheimer'in aydınlanmanın hem gerekli hem de olanaksız olduğu düşünceleri (akt, Finlayson, 2007: 31), Feyerabend'in (1999: 13), bilimin, doğruluğa ve gerçekliğe giden tek yol olarak değil, bir çok görüş arasında bir görüş olarak öğretilmesi düşünceleri, 1960'lı yıllarla birlikte gelişen postyapısalcı ve göstergebilimsel yaklaşımlar, Derrida'nın yapısökümcü kuramı Postmodern söylemlere zemin hazırlayan önemli oluşumlardır. Öte yandan "varoluşçuluk ve popülizm gibi düşünce akımları da postmodernizmi etkilemiştir" (Bozkurt, 2000: 73)

Postmodernizmin neliğine ilişkin yaklaşımlar da birbirinden farklıdır. Örneğin; Jameson (2011), postmodernizmi kapitalizmin yeni aşaması olarak ele alırken, Habermas (1994) postmodernizmi, modernizmin tamamlanmamış bir projesi ve devamı niteliğinde tanımlar. Lyotard (1994), modernizmin ağır eleştirisini yaparken, ondan ciddi bir kopuşu dile getirir, fakat aynı zamanda postmodernin modernin bir parçası olduğundan ve bu durumun sürekliliğinden söz eder. Giddens (1994), postmodernliği modernliğin sonuçlarının daha radikalleştiği bir geçiş dönemi olarak ele alır. Baudrillard (1998), postmodern durumun modernizmden tam bir kopuş olduğu düşüncesini savunur. İster modernizmden tam bir kopuş, ister modernizmin kendini üreten yeni bir biçimi olsun, postmodern söylem hemen her alanda en çok tartışılan bir kavram haline gelmiştir.

Postmodern kavramı başlangıçta daha çok estetik ve kültür teorisi bağlamında tartışılırken, giderek modern felsefe geleneğinin sona ermesinden ekonomi-politik ve yeni toplum teorilerine dek uzanan geniş bir alana yayılmıştır (Best&Kellner, 2011: 13-14). Postmodern toplum teorileri, yeni dünya düzeni olarak da anılan ve özünde sosyo-ekonomik dönüşümlerin ve yeni liberal politikaların büyük paketini tanımlamak için kullanılabilir. Bu paket yeni dünya düzeninde hemen her alanda hayata geçirilirken sanat ve kültür alanlarında en hızlı pratiklere sahne olmuştu.

Postmodern süreçle birlikte gündeme gelen "küreselleşme", "kültürlerarasılık", "bilgiye ulaşım ve anlam sorunu", "görsel kültür" gibi kavramlar pratikte ve kuramda pek çok tartışmaya neden olmuştur. Bu kavramlar ülkemizde özellikle 1980 sonrası güncel sanat pratikleri ve sanat eğitiminin kurumsal ve işlevsel işleyişi üzerinde yapısal dönüşümlerle birlikte yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Yeni sistemin direttiği bu uygulamaların bir kısmı genel eğitim anlayışının bir parçası olan sanat eğitiminde daha sistematik ve yapısal bir dönüşümü getirirken bir kısım uygulama ise özellikle sanat eğitiminin sosyal yönünü etkileyen sanat pratikleri ile uygulamaya geçmiştir. Bu bakımdan postmodern süreçte sanat eğitime ilişkin yapısal ve pratik dönüşümler ile sanat alanına ilişkin yeni pratik ve söylemlerin sanat eğitimindeki yansımaları bu yazının ana sorunsalını oluşturmaktadır.

Postmodern Yapılanmalar ve Sanat Eğitimi

Her dönemin sanat eğitimi anlayışı ve yapılanması kuşkusuz o dönemin kendi dinamikleri ve bu dinamiklerin belirlediği sanat ve estetik anlayışlarından bağımsız olarak ele alınamaz. Sanatın tanımı, işlevi, amacı ve yönelimi, bir anlamda sanatın eğitimine ilişkin kurumsal, kavramsal ve yöntemsel ilişkilerin yapılanmasını gerekli kılar.

Sanat eğitimi, öğretilen ve öğrenilen bir disiplin olmayı aydınlanma çağı ile yaşama geçirmeye başlamıştır. Sanat uzun bir evrim geçirmesine karşılık 19. yüzyıl ile birlikte batıda artık okul programlarının bir parçası olmuştur (Kırıçoğlu, 2002: 14-15). Özellikle 19. yüzyılda rasyonalist ve pozitivist anlayışlar, genel eğitim sistemlerine yansımakla birlikte sanat eğitiminin de kurumsal yapılanmasında etkili olmuş kavramlardır. Sanat eğitiminin kurumsal yapılanmasında, örgün ve yaygın genel eğitim kurumları, yüksek öğretim kurumları, ulusal müzeler, ulusal galeriler en çok öne çıkan kurumlar olarak anılabilir.

Son otuz yıla kadar farklı yaklaşım modellerine karşın sanat eğitiminin amacı genel olarak, yaratıcı, özgün, sorgulayan bireyler yetiştirmek, yaşamı değerli ve anlamlı kılmak, bireyin kendisini gerçekleştirmesine yardımcı olmak (Erinç, 2004; İlhan, 2003; Kırıçoğlu, 2002; San, 2003) olarak tanımlanmaktadır. Bu ana amaçlara ulaşabilmek için, okul öncesi dönemden başlamak üzere örgün ve yaygın eğitim içerisinde bir araç olarak kullanılan sanatın, bireyin eğitiminde erken yaşlardan itibaren kesintisiz, planlı ve sistematik olarak yer alması gerektiğidir. Öte yandan, sanatçı yetiştirme amacına yönelik ana unsurlarda ise, özgünlük, yaratıcılık, naiflik, sorgulama, farkındalık, seçenek olmak gibi kavramlar genel geçer değerler olarak nitelenmektedir. Bu bakımdan sanat ve kültürün bireyin yaşamında ve eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu ve buradan giderek toplumun gelişmesine yapacağı katkı düşüncesi ortak bir paydayı oluşturmuştur. Bu temel kavrayış genel olarak modernizmin ilerlemeci, rasyonalist ve bütüncü yapısını yansıtır niteliktedir.

Sanat eğitime ilişkin kabaca belirlenen tüm bu sistematik yapı kademeli olarak yapısal, kurumsal ve işlevsel anlamda pek çok dönüşüme sahne olmuştur. “Dünyada kapitalist ekonomik sistemin 1970’li yıllarda yaşadığı kriz ile sermayeyi daha önce içinde yer almadığı mal ve hizmetlerin üretildiği alanlara yöneltmesi, devletin küçültülerek özelleşmeye gidilmesi” (Alğan, 2013: 207) eğitim alanının da yeni dünya düzenin kar odaklı anlayışına katılmasını getirmiştir. Yeni ekonomik sistemin eğitim ve sanat eğitimine yansımaları büyük yapısal değişimlerin yanında ders isim, içerik ve işleme yöntemlerine kadar pek çok alanda etkili olmaktadır.

Ülkemizde 1974 yılında başlayan merkezi sistem ile yüksek öğretime geçiş (ÖSYM, 2015), 1970’li yılların sonu ve 1980’li yıllarda hızlanan eğitimde özelleşme uygulamaları (Yılmaz, 2013: 47-56) sanat eğitiminde de yapısal önemli değişimlere yol açmıştır. Öte yandan sanat eğitime ilişkin yapısal dönüşümler örgün eğitimde ders isimlerinden içeriklerine kadar yeni model yapılanmalarını da beraberinde getirmiştir. 1996 yılından itibaren örgün eğitim programlarında sanat tarihi, estetik, sanat eleştirisi ve sanat uygulamaları (Artut, 2009; Özsoy, 2007) adı altında hayata geçirilen “disiplin merkezli sanat eğitimi” yaklaşımları 2005 yılına dek örgün sanat eğitiminin ana eksenini oluştururken,

2005 yılından itibaren MEB ilköğretimde “yapılandırmacı yaklaşım” olarak anılan (Okvuran ve Metinnam, 2013: 343) ve görsel sanatlar eğitimi adı altında sanat derslerinin birleştirildiği bir yaklaşımı yürürlüğe koymuştur. Görsel sanatlara yapılan vurgu, görsel kültür olarak yansımaları bulan bir dizi yeni oluşumu da kapsamaktadır. Sanatçı ve sanat eğitimcisi yetiştirmeye yönelik yüksek öğretim kurumlarındaki yapılanmalar ise özel ve devlet üniversitelerinin ilgili bölümlerinde pek çok farklılık göstermektedir. Bu bakımdan yeni sistemin getirdiği özelleştirme, küreselleşme, standartlaşma, bilgi toplumu ve teknoloji, görsel kültür gibi kavramların sanat eğitimindeki yapılanmalarına yakından bakma gereği vardır.

Sanat Eğitiminde Yapısal Dönüşümler: Özelleşme, Küreselleşme Rekabet

Sosyal devlet olarak yapılanmış sanayi toplumlarında eğitim, devletin denetimi altında gelişmiştir. Ancak sanayi mallarının üretiminden elde edilen kar paylarının düşmesiyle hizmet sektörlerinin ağırlık kazanması, özellikle 1980’li yıllardan itibaren eğitimin de bir hizmet sektörü olarak karlı bir yatırım aracına dönüşmesine yol açmıştır.

Uluslararası güçlerin büyümesi, serbest piyasa ekonomisi ve hizmet sektörünün parlaması, eğitim hizmetlerinin özelleştirilmesi, toplam kalite, uluslararası kalite denetim standartları ve rekabet eğitim sektörünü etkileyen yeni liberal yaklaşımlardır (Mcburnie, 2001).

Eğitim hizmetlerinin özelleşmesinin göreceli olarak kalite ve niteliği artırıcı bir etkisinin olduğu kabul edilmekle birlikte özelleşme ile ilgili en önemli tartışmalar, eğitimde fırsat eşitliği, bilgi ve becerilerin metalaşma yoluyla satın alınması, özelleştirmeye birlikte piyasa ekonomisi bağlamındaki rekabetin eğitimin öğrenci, öğretmen ve bilgi sistemlerine eklenmesi, ölçme ve değerlendirme alanlarında ve standartlaşmada yaşanan kutuplaşmalar, istihdamda ortaya çıkan eşitsiz koşullar, özelleşmeyle birlikte ortaya çıkan dersane ve sınav kaosu olarak sayılabilir.

Ülkemizde 1980’li yıllarla birlikte hızlanan eğitimde özelleşme uygulamaları güzel sanatlar alanında özel ve vakıf üniversiteleri ile gündeme gelmiştir. Özelleşme ile benzer süreçlere tarihlenen merkezi üniversite yerleştirme sistemi güzel sanatlar eğitimi alanında farklı tartışmalara ve sorunlara yol açmıştır. Güzel sanatlar fakülteleri kendi özerk yapıları gereği merkezi yerleştirme sisteminden alınan taban bir puanın üstüne özel yetenek sınavları ile öğrenci alan kurumlar iken yeni yapılandırılmış puan sistemiyle özel yetenek sınavlarının seçme etkisi ve özerkliği iyice azalmıştır. Halihazırda yetenek sınavlarının ölçme sistemine ilişkin pek çok tartışma bulunurken yeni düzenleme ile yetenekli öğrencilerin büyük bir kısmı, taban puan, orta öğretim başarı puanı gibi puanların ağırlıkları nedeniyle açığa kalmaktadır.

Özel eğitim kurumları ve devlet üniversitelerinin birbirlerinden farklı olan puan ve seçme sistemleri ile sundukları olanaklar tamamen birbirinden ayrılmakta, bir bakıma bilgi ve becerilerin de satın alınabilir olmasını getirmektedir. Aynı alanda eğitim veren kurumların bu derece kutuplaşması eğitimde fırsat eşitliğini büyük ölçüde zedelemektedir. Yetenek sınavlarının rekabetçi yapısı giderek her merkezi sınav sisteminde olduğu gibi kendi dersane ve özel kurs alanlarını yaratmaktadır. Özel

kurs sistemi ise bazı durumlarda öğretim elemanlarının piyasa ilişkilerine eklenmediği kendi içinde pek çok etik tartışmayı beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan yetenek sınavlarına öğrenci yetiştiren kurslara devam eden öğrencilerin büyük bir kısmı ekonomik maliyeti nedeniyle devlet üniversitelerinin ilgili bölümleri için çabalamakta ve bu durum giderek rekabetin arttığı yükselen piyasayı tetiklemektedir.

Öte yandan, özelleşmeyle birlikte ortaya çıkan rekabet ve ücret politikaları yıllar içinde yetişmiş nitelikli sanatçı-öğretim elemanını özel okullara yöneltmiş, devlet üniversitelerinde sayıları 50'ye yaklaşan güzel sanatlara ilişkin bölümlerde öğretim üyesi ve araştırma görevlisi açığı hızla büyümüştür. Özelleştirmenin teşvikiyle “devlet üniversitelerine yeterli bütçenin ayrılmaması, devlet üniversitelerinin itibar kaybetmesine orta ve üst sınıfların özel okullara yönelmesine neden olmuştur” (Kurul, Yolcu, Özdemir vd., 2013: 72).

Postmodern durumun bir diğer önemli olgusu ise küreselleşmedir. Küreselleşme adı altında sanat eğitiminde ilk uygulamalar homojen öğrenci girdisi ve homojen öğrenci çıktısı olarak iş görmeye başlamıştır. Küreselleşme ile gündeme gelen “Eğitimde Toplam Kalite”, “Eğitimde Standartlaşma”, “Avrupa Birliği Kredi Transfer Sistemi” “Öğrenci Değişimi”, sistemleri altında defalarca değişen öğretim programları ve bunların Batı sistemlerine uyumluluğu altında homojenleşen sanat eğitimi anlayışı, yaratıcılık , naiflik , özgünlük ve özgürlük gerektiren bu alanları bir anlamda tek tipleştirmekte ve etkisiz kılmaktadır. Küreselleşme, Robertson’a göre (1992: 8), hem dünyanın küçülerek yoğunlaşmasına, hem de bir bütün olarak dünya bilincindeki yoğunlaşmaya gönderme yapar. Ancak küreselleşmenin homojenleşme mi yoksa çeşitlenme mi olduğu, çeşitliliğin giderek homojenleşip (Kangas, 2013: 79) “ortalama”, “benzer”, “tektip” büyük bir dünyadan mı söz ettiği halen belirlenmiş değildir.

Diğer taraftan çok kültürlülük adı altında yer alan öğrenci değişim programları özel okullar bünyesinde daha aktif rol oynarken, devlet üniversitelerinde kaynak yetersizliği nedeniyle çok az öğrenciyi kapsamaktadır. Gümüş ve Gömlüksiz (2013: 139-140), son 20-30 yıllık süreçte Bologna süreci belirleyici olmak üzere yükseköğretimde küreselleşmenin arttığına dikkat çekerken Erasmus verilerine göre Türkiye'nin en çok ABD, Almanya, İngiltere, Bulgaristan ve Azerbaycan'a öğrenci gönderdiğini belirtmektedir. Teoride bir kültür kaynaşması amaçlanmış olsa bile bu programlar özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki öğrencilerin batı merkezli ülkelere gidip bu ülkelerin kültürlerini öğrenmeleri üzerine işlemektedir. Bu bakımdan uygulamada, çok kültürlülük ya da kültürlerarasılıktan çok Batı kültürüne entegre olmayı zorlayan bir yapı ortaya çıkmıştır.

Küreselleşmeyle birlikte anılan bir diğer kavram ise rekabettir. “Yeni sistemin rekabet, tüketici tercihi gibi performansla ilişkilendirilen piyasa ilkeleri eğitimin metalaşmasını arttırmaktadır” (Burch, 2009). Rekabetçi bir eğitimde teknolojiye hızlı uyum ve eğitim fırsatlarından en iyi şekilde yararlanmak söz konusudur. Teknolojinin kullanımı ise eğitim alanında küreselleşme sürecinin en somut olarak yaşama geçirildiği bir alan olmakta ve eğitsel ekinliğin bir aracı olmaktan çıkarak müfredatların ve eğitimin amacı haline gelmektedir (Aksoy, Almış, Saklan, Ulutaş ve Sunacan, 2013).

Sanat eğitiminde güncel sanat yaklaşımlarının ve öne çıkarılan görsel kültür alanlarının tamamı ise teknolojiye dayalı işlemektedir. Her gün çeşitlenen ve yenilenen çizim programları küçük bir servet niteliğinde olup, bu programlara bireysel ve devlet üniversitelerinin bütçeleri ile ulaşmak imkansızlaşmaktadır. Bu bakımdan sanat eğitiminde özel okullar ile devlet okullarındaki öğrencilerin, eşit eğitim olanakları ve eşit şartlar altında rekabet etmelerinden söz edilemez.. Öte yandan, “Rekabetçi”, “hırslı”, “girişimci” gibi yeni sistemin öngördüğü özelliklerin sanatçı adayında bulunması beklenen, “insancıl”, “paylaşımçı”, “verici” ve “duyarlı” özellikler ile çeliştiği de söylenebilir.

Eğitimde standartlaşma bir yandan eşit eğitim-öğretim imkanlarını gerekli kılarken öte yandan devlet okulları ile özel okulların aynı imkanlara sahip olmaması, eğitimde standartlaşmanın en uzlaşmaz çelişkisi olarak görünmektedir.

Görsel Kültür, Bilgiyi Üretme ve Anlam Sorunu

Postmodern çağın en önemli özelliği yazılı kültürün görsel kültüre yönelmesidir. Bu yönelim bilginin yazılı, kuramsal ve deneysel edinimlerinin görsel edinimlerle yer değiştirmesi tartışmalarını gündeme getirmiştir. Bilginin farklı yollarla kazanımı ve bilginin yeniden üretimi bir bakıma anlam oluşturma ve algı süreçleri ile yakından ilişkilidir. “Anlam, yaşamın tüm alanlarında, bilgiyi kazanma, bildirişim becerisi, değer, saygı, özgüven ve yaratıcılık gibi pek çok kazanımı sağlayacak bir olgudur” (Alp, 2011: 164). Anlam salt nesneden gelen uyarıcılar ile oluşmayıp belirli bir algı ve yorumlama sürecini gerektirir. Gillian ve Mc Manus (1998), algının salt bilgiyi duyular yolu ile pasif bir şekilde almak olmadığını aynı zamanda aktif yapılandırma sürecinin de bir ürünü olduğunu söylemektedir. Modern bilim nesne, akıl ve deneyimi bilgiyi üreten ana veriler olarak ele alırken, postmodernizm, modern bilimin Batı merkezli bir empoze olduğunu öne sürmüştür. Feyerabend (1999: 12), “bilim ideolojilerden korunmalıdır ve toplumlar, özellikle de demokratik toplumlar bilimden korunmalıdır” diyerek postmodern görüşlere zemin hazırlamıştır. Öte yandan anlamın oluşumuna ilişkin postmodern söylemler bilginin nesnel olarak üretimi ile de yakından ilişkilidir. Örneğin Derrida’ya göre anlam, karşıtlık içinde başka bir anlama gönderme yapmaksızın doğamaz ve anlam tarihsel olarak sürekli yer değiştirir (Murray, 2009). Postmodern söyleme göre anlam, sürekli yeni anlam açılımlarına gönderme yaparak mutlak olmayan kaygan ve değişen bir yapıdadır (Eco, 2008; Bakhtin, 1981; Barthes, 1997). Rosenau (1998: 16) ise buna anlamın ertelenmesi demektir. Anlam ertelenince ve her anlam başka anlamlara gönderme yapınca ortak ve uzlaşımsal bir bilgiyi dolayısıyla ortak bir anlamı yakalamak neredeyse imkansız hale gelmektedir. Postmodern süreçte gelişen bilginin nesnesi ve anlamın oluşum ve üretimine ilişkin bu belirlemeler bir anlamda modern bilimin ürettiği bilginin nesnellliğini eleştirerek öznel bilgiye gönderme yapmaktadır. Böylece herkesin bilgisinin kendisinde olduğu ve ortak uzlaşımsal bir anlamdan çok herkesin kendi anlamını yarattığı bir süreçten söz edilmektedir. Gellner (1982: 200), ise “Bilim tek bir dünyayı gerektirir. O dünya üzerinde tek tür insanı gerektirmez. Ama tek dünyayı, gerçekten bir tür insan oluşturmuştur. Söz konusu insanın tarihsel

konumu biricik olabilir, oluşturduğuyrsa böyle değildir” diyerek kolektif bilgi ve bilimin insanlığın ortak süreci olduğunu vurgulamaktadır. Postmodern söylemlerin bilginin edinimi ve üretiminden, iletişimsel süreçlere dek giden anlamlandırma olgusuna yaklaşımı sanat eğitiminin kuramsal ve uygulamalı yapısında bilginin görsel yollarla edinimi üzerine yapılanmasını getirmiştir. Kültürün yazılı, kuramsal ve entellektüel alanından uzaklaşarak güncel olan görsel kültürün kendi hegemonyası içinde yeni ve görselliğe dayalı bir anlayış geliştirmiştir. Sanat tarihi, estetik gibi sanatın kuramsal alt yapı disiplinleri, görsel kültür olarak tanımlanan geniş alanın içinde kültür ve sanatın tamamını yutan bir olgu olarak karşımıza çıkmıştır.

Günümüzde bilgiyi ve anlamı oluşturan yapılar görsellik ve söylem kapsamında oluşturulduğu için bilginin edinimi ve kullanımı da bir ölçüde görseller ve söylemler üzerinden yol almaktadır. Bu yeni yapılanma görsel kültür olarak tanımlanan yeni bir alanı ve bu alanın her alana eklenmesi olgusunu ortaya çıkarmıştır.

Görsel kültür bugün yaygın olarak medya ve interaktif ortamlarla birlikte ele alınmaktadır. Tavin (2003: 69-70) görsel kültürü, görüntü, düzenek ve nesnelere ile pek çok farklı görsel kültür alanlarını yorumlayan eleştirel bir alan olarak tanımlamaktadır. Denzin (akt. Aslan, 2003: 43), modern-postmodern toplumları gözetim toplumları olarak adlandırırken, gözün bilmenin diğer duyulara dayalı yönünü bastırıldığını ifade etmektedir. Modernliğin yazılı kültür ve bilmek arasında kurduğu ilişkiyi postmodernizm görsel kültür ve bilmek olarak dönüştürmüş, kontrol ve yönetmeyi gözleyen ve gözlenenler üzerinden yeniden kurmuştur.

Yeni dünya düzeninde etkisi azımsanmayacak olan görsel kültür alanlarının sanat eğitimi ile ilişkisi doğrudandır. Bu ilişki yapısal pek çok değişime kapı aralaması nedeniyle eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bu yapısal dönüşümlerden en önemlisi kültürün salt görsellik üzerine inşa edilerek, sanatın kendi özerk alanının bir görsel kültür alanına indirgenmesi olarak özetlenebilir. Kültürün ekonomik olarak tekrar düzenlenmesi, kültürel üretimin sanattan uzaklaşarak medya, moda, reklam ve tüketim araçları üzerinden dönüşümünü getirmiştir. Görselliğe vurgu yapılarak kültürün tekrar tanımlanması sanat eğitiminde yeni bir paradigma olarak sanatın, kuramsal estetik alt yapısının giderek azaldığı ve sanat tarihi gibi temel alanların zayıfladığı bir yaklaşıma neden olmuştur.

2005 yılında ilköğretimde yapılandırmacı yaklaşıma dayalı ders programları içinde eritilen görsel sanatlar eğitimi programı, 2006 yılında seçimlik dersler içinde yer almıştır. Programın hedefleri her ne kadar olumlu gibi görünse de ne bu hedefleri destekleyecek eğitim alt yapısı, ders saatleri ne de öğretmen yeterlilikleri açısından uygulamada başarılı olduğu söylenemez (Okvuran ve Metinnam, 2013: 348-349). Öte yandan özellikle yükseköğretimde güzel sanatlar fakültelerinin, sanat ve tasarım fakültelerine dönüştürülmesi ve birleştirilmesi, resim bölümlerinin, görsel sanatlar, teknoloji eğitimi, tasarım eğitimi olarak değiştirilmesine ilişkin uygulamalar özünde teknoloji, reklam ve görsel kültür endüstrisini akademik olarak da öne çıkarma eğilimleri olarak düşünülebilir.

Postmodern sanat eğitimine ilişkin model önermeleri kuramda toplumsal değişime, eleştirel düşünmeye dayalı modeller olarak açıklanmaktadır. Bu modeller özellikle kültürel çeşitlilik, çok

kültürlülük, estetik çoğulculuk ve yerellik vurguları içinde görsellerin dilini öğrenmeyi önermektedir (Hickman, 2008; Emery, 2002). Bu modellerin görsellerin hızla çoğaldığı günümüzde bu görselleri anlamlandırma adına olumlu önermeleri olmakla birlikte, görsel kültürün kuramdan uzaklaşarak olduğu gibi sanat eğitime dahil edilmesi sanat eğitiminin kendi kuramsal ve estetik temellerinin boşaltılmasına ve yüzeyselleşmesine neden olabilmektedir. İster görsel, ister kuramsal her okuma ve anlamlandırma bilişsel ve kuramsal sağlam bir alt yapı olmaksızın tamamlanmış sayılamaz. Benzer kodlar altında üretilen görsel imajlar, aynı kodlar tarafından nasıl okunması gerektiği üzerine kurulu bir görsel kültür politikası oluşturmaktadır.

Freedman ve Stuhr (2004: 818), global görsel kültür ticaretinin eğitimin amaçlarını pozitifleştirmek adına çevreyi korumak, insan haklarını desteklemek, tükenen türleri korumak için kullanışlı bir araç olabileceğini belirtirken, bu global görsel kültür ticaretinin kolonileştirildiğinde ve tek tipleştirildiğinde olumsuz etkilere sahip olabileceğinin altını çizmektedir.

Güncel Sanat Eğilimlerinin Sanat Eğitime Yansıması

Modernizmin getirdiği sanat ve estetik anlayış yaklaşık olarak 1960'lı yıllardan itibaren sorgulanmaya başlanmıştır. Postmodern söylemin pek çok bileşeni sanat ve estetik anlayışını sadece tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda bu anlayışı dönüştürmeye başlayan pratiklere de sahne olmuştur. Danto (2010: 35), postmodern sanatı “Tarih sonrası sanat” olarak nitelendirirken, Baudrillard (1998) ise simülasyonun sanatı tamamen ele geçirdiğini öne sürmektedir.

1960'lı yıllarda özellikle Amerika'da etkili olamaya başlayan Pop Sanat, daha öncesinde Dada hareketi ve devamı sayılan gerçeküstücü hareketler, sanatta modernizmden ilk kopuşu gündeme getirmiştir. Özellikle modern sanat anlayışının bir parçası olan; seçkinci ve yüksek sanat algısını, sanat yapıtının üretim ve sergileme anlayışlarını, sanatın eleştirel boyut algısını, teknik, biçim ve içerik anlayışlarını tersine çeviren postmodern sanat hareketleri, kavramsal sanat adı altında toplanan bir dizi yeni anlayış, müze ve galeri dışı yerleştirmeler, fotoğraf, video, yazı, resim, doğa ve gösteri niteliğinde başlayan tüm bu hareketler, yeni sanatın disiplinlerarası ve çoğul bir anlayışla yola koyulduğunu gözler önüne sermiştir. Ancak bu protest tavrı giderek yeni liberal politikaların manipilasyonu ile ticarileşmiş ve araçsallaştırılmıştır. Sanat anlayışlarındaki kuramsal ve pratik her dönüşüm sanat eğitiminin de yörüngesini zorunlu olarak dönüştürmektedir.

Özellikle 1980 sonrası kar marjının hizmet sektörüne kayması, kültür-sanat alanlarının yeniden yapılandırılmasını getirmiştir. Bu dönüşüm sanatın daha çok bienaller ve müzayedeler gibi uluslararası şirketlerin denetiminde yol almasına neden olmuştur. Dolayısıyla şirketlerin sanata müdahil olması ve ticarileşmesi, sanatı kendi kökenlerinden, sanatçıların yönetimindeki bağımsız proje mantığından koparmıştır. Sanat, kültürlerarası yakınlaşmayı ve küreselleşmeyi bienaller ve bunları düzenleyen şirketlerin denetimine bırakırken aslında genişlemekten çok daralmayı, kültür ve sanatın turizme yönelmesini ve sanatın global dolanımının birkaç küratör ve sanatçıya terk edilmesi olgusunu berberinde getirmiştir. Erzen (2011: 148), bugünün sanat dünyasının değerlerini, galerici ve

küratörlerin dar çıkarlarının biçimlendirdiğini, sanatın zaman ve mekan içindeki yeriyle ve içinde bulunduğu toplumla ilişkisinde anlamı kurmadığını belirtmektedir.

“Bienaller ve bu bienallerin düzenlendiği kentler, yeni ekonomik ve politik güçlerin kültürel düzeyde geliştirilmesidir” (Stallabrass, 2010: 43). Sanat üretimi ve tüketiminin bu derece ticarileşmesi özellikle sanatçı ve sanat eğitimcisi yetiştiren kurumların global sanat rekabeti içerisine itilmesini neredeyse zorunlu kılmıştır. Günümüzde genç bir sanatçının sesini duyurabilmesi için bu bienallere ve uluslararası sergilere kabul edilmesi gerekmektedir. Bugün devlet üniversitelerindeki güzel sanatlar fakültelerinin teknik, malzeme, öğretim elemanı, yöntem ve programlar bazındaki sorunları düşünüldüğünde özel üniversitelerin ilgili bölümleri ile yarışamayacakları açıktır. Hemen hemen Anadolu'nun pek çok iline açılan güzel sanatlar fakültelerinde okuyan ve illerinde bir müze dahi bulunmayan öğrencilerin özel üniversitelerin ve büyük şehirlerin öğrencileri ile eşit fırsatlara sahip olduklarını söylemek mümkün değildir.

Öte yandan sanatın öncü, dönüştürücü ve eğitici misyonu, postmodern sanat anlayışlarında kabul görmemekte böylece sanat ile sanat eğitiminin ana eksen ve amaçları tamamen farklılaşmaktadır. Güncel sanat dilinin sanat eğitiminde nasıl, neden, hangi amaç ve araçlarla verileceğine dair eğitsel bir modelin geliştirilemediği açıktır. Postmodern dönüşümlerin hakim olduğu yeni toplumsal düzende sanat eğitime ilişkin kuramsal ve uygulamalı yaklaşımlar tek bir model üzerine kurulu olmayıp Aksoy'un (2010: 53), da belirttiği gibi Batı eğitim sistemlerinin ne kadar postmodern oldukları ve postmodern sanat eğitiminin içeriğine ilişkin yapılanmaları ne kadar gerçekleştirdikleri halen tartışmalıdır. Özellikle sanatçı ve sanat eğitimcisi yetiştirmeye yönelik kurumların kendi içlerinde de yeniden yapılanma sorunları bulunmaktadır. Son yıllarda güzel sanatlar fakültelerinin, sanat ve tasarım, tasarım ve mimarlık fakültelerine dönüştürülmesi, birleştirilmesi ya da bu isimler altında yeniden yapılandırılması, bu dönüşümlerdeki farklı uygulamalar, istihdama dayalı olmayan amaç ve programları ile plansız ve kaotik bir süreç yaşandığı açıktır. Öte yandan sanat eğitimcisi yetiştirme amacıyla olan eğitim fakültelerinin güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde, program içeriklerinden, öğretim elemanı dağılımlarına dek uzanan çelişik uygulamalar, sanat eğitimcilerinin hızla dönüşen güncel sanat pratiklerini kavrama, anlamlandırma ve kabullenme tarzındaki sorunlar halen çözülebilmemiş değildir.

Her şeyin sanat, herkesin sanatçı olması, sanatın ayırt edici ölçütlerinin kalmadığı anlamına gelmektedir. Ötügen, “Bugün teknoloji kolaycılığı ile ortaya çıkan, her türlü üretimin sanat kabul edildiği, eğitimcinin bu tür üretimlerin amacının, hedefinin ne olduğunu, öğrenciye ne kazandırabileceğini kestiremediği, bu yüzden de o da olur, bu da olur ölçüsüzlüğünün egemen olduğu bir ortam bulunmaktadır. Bu ölçüsüz, ölçüsüz tutum sanat eğitiminin etkisizleşmesine neden olmaktadır” (akt. Yılmaz, 2009: 289) diyerek sanat eğitiminin içinde bulunduğu durumu özetlemektedir.

SONUÇ

Postmodern söylem, 1960'lı yıllarla birlikte daha çok modernizmin bir eleştirisi ve bir kültür kuramı olarak gelişme göstererek, özünde yeni liberal politikaların kademe kademe yaşama geçirildiği bir süreci kapsamaktadır. Bu süreç yaşamın sosyal ve dinamik yanıyla her zaman ilişkili olan sanat ve sanat eğitimi doğrudan dönüştürmüştür. Yeni düzenin küreselleşme, özelleşme, kültürlerarasılık, standartlaşma gibi uygulamaları eğitimin yapısal olarak dönüşümüne ve metalaşmasına neden olmuştur. Eğitim hizmetlerinin karlı bir yatırım olarak yeniden örgütlenmesi eğitimin temel işlev, amaç ve çıktılarını etkilemekle kalmayıp, yeni sistemin çoğul araçlarıyla, modern bilimin ve bilginin subjektifleştirilmesini, bilimin yerine bilinmezliği, gerçekliğin yerine simülasyonu, benzerlikler yerine farklılıkları, uzlaşımın anlamının yerine ertelenmiş anlamı ve kültür ekonomisini koyarak eğitimi kendi kar marjlarının doğrultusunda araçsallaştırmıştır.

Genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olan sanat eğitimi özünde aydınlanma ile öğretilen ve öğrenilen bir disiplin olmuştur. Sanat eğitiminin genel geçer amaçları bireyin kendisi ve çevresi ile uyum içerisinde yaşayarak, soran, sorgulayan ve yeni sorunlara çözüm bulabilen, duyarlı, estetik beğeni ve algısı gelişmiş bireyler olarak belirirken nihayetinde toplumun çağdaşlaşmasına hizmet edecek bir araç olarak da ele alınmıştır. Bu bakımdan ilgili alan yazın sanat eğitiminin bireyin ve toplumun gelişme ve ilerlemesindeki etkisini başat kabul etmektedir. Ülkemizde 1980'li yıllarla birlikte süregelen eğitimde merkezi sınav sistemi ve eğitim hizmetlerinin özelleştirilmesi sanat eğitiminin yapısal olarak dönüşümünü hazırlayan en önemli uygulamalardır. Aynı uygulamaların bir devamı niteliğinde olan, küreselleşme, kültürlerarasılık, görsel kültür vurguları, kültür üretimini sanattan kopararak moda, medya, reklam gibi kültür endüstrisini geniş bir çatı altında pazarlama uygulamalarına dönüştürmüştür. Sanatın bienal ve çok uluslu şirketlerin denetiminde yol olarak salt bir görsel şölen ve imaja çevrildiği pratikler sanat eğitime yansımıştır. Sanat eğitiminin kültür ile bağını kuran ve entellektüel-kuramsal yapısını oluşturan sanat tarihi, estetik, sanat eleştirisi gibi alanların daraltılarak görsel kültüre indirgenmesi, medya ve internet teknolojileri ile oluşmuş görsel imajların kültür olarak algılatılması bir bakıma yeni liberal politikaların kendi yarattığı görsel kültürün yine kendisi tarafından nasıl okunması gerektiği üzerine kurulu bir sistemi yaşama geçirmektedir. Öte yandan özel bir yetenek ve ilgi alanı olan sanat alanı piyasa ekonomisi bağlamında oluşan sınav sistemleri ile özelliğini yitirmiş tek tip öğrenci profili oluşturmuştur. Özel üniversitelerin ilgili bölümleri ile devlet üniversiteleri arasında kapanmayacak ölçüde bir ayırım ve kutuplaşma başlamış, eğitim hizmetlerinin özelleşmesi bir bakıma bilgi ve becerilerin satın alınmasına ve fırsat eşitliğine darbe vurmuştur. Küreselleşme ile gündeme gelen rekabet sanat eğitiminin özünü oluşturan paylaşımcı, katılımcı, duyarlı ve özgün olma nitelikleri ile taban tabana zıt kavramlardır. Bu bakımdan yeni uygulamalar sanat eğitiminin amaçları ve işlevleri ile uzlaşmaz bir çelişki içerisinde. Diğer taraftan rekabet küresel düzeyde bilgi ve teknolojinin edinim ve etkin kullanımını gerekli kılmaktadır. Devlet üniversitelerine ayrılan ödeneğin özel üniversitelerle karşılaştırılmadığı düşünüldüğünde sanat öğrencilerinin eşit şartlarda rekabet etmelerinden söz edilemez.

Uyum politikaları ve küreselleşme başlıkları altında sürekli değişen program ve eğitim anlayışları, genel eğitim programları içerisinde iyice azaltılan ve etkisizleştirilen sanat eğitimi, son otuz yılda ciddi bir sanat eğitimi modeli geliştiremediğimizi göstermektedir. Postmodern sürecin kendi çelişik ve kaotik durumu, sanat eğitiminin her aşamasına yansımış, hem sanat öğrencisinin hem de sanat eğitimcisinin yönelimsiz yol almasına neden olmuştur.

İnsanlık birikimi ve emeği olan sanatın tarihi de, insanlık tarihinin kısa bir temsilidir. Bu tarih, insanlığın, yapıp yarattığı, bazen yapamadığı, unutup tekrar hatırladığı, yıkıp tekrar kurduğu, yanlışıyla, doğrusuyla, iyisiyle, kötüsüyle ama insan emeğinin tarihidir. Yabancılaşma, metalaşma, bireycilik, yalnızlık, değersizlik ve nihilizm kültürü öğrenilen ve öğretilen bir disiplin olan sanatın ve buradan giderek insanlığın gelecek adına kurduğu değerlerin önüne çekilmiş bir settir.

KAYNAKLAR

Aksoy, N. D. (2010). “Postmodern Sanat Eğitimi Kapsamında İlköğretim Görsel Sanatlar Eğitiminin Değerlendirilmesi ve Programın Yeniden Yapılandırılması”. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Alğan, B. (2013). Eğitim Sisteminde Yapısal Dönüşüm ve Mevzuat Değişiklikleri, N. Kurul, T. Öztürk ve İ. Metinnam (Der.) *Kamusal Eğitim* (195-210). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Alp, K.Ö. (2011). Resim Eğitiminde Bir Yöntem Yaklaşımı Olarak Göstergibilim ve Yeniden Anlamlandırma, *1. Sanat ve Tasarım Eğitimi Sempozyumu Dün, Bugün, Gelecek Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi* (163-166). Ankara.

Artut, K. (2009). *Sanat Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Aslan, U.T. (2003). Görsel Olanı Okumak: Eleştirel Görsel Okur Yazarlık. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 39-64.

Bakhtin, M. (1981). *The Dialogic Imagination*. (Translator: M.Holquist&C.Emerson). Austin: University of Texas Press.

Barthes, R. (1997). *Göstergibilimsel Serüven* (3. Baskı). (Çev: M.Rifat&Rifat, S.). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları.

Baudrillard, J. (1998). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (Çev: O. Adanır). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Best, S., Kellner, D. (2011). *Postmodern Teori* (2.Basım). (Çev: M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bozkurt, N. (2000). *Sanat ve Estetik Kuramları*. Bursa: Asa Kitabevi.

Burch, P. (2009). *Hidden Markets the New Education Privatization*. New York: Routledge, Taylor&Francis.

Danto, A.C. (2010). *Sanatın Sonundan Sonra*. (Çev: Z. Demirsü). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Eco, U. (2008). *Yorum ve Aşırı Yorum*. (Çev: K. Atakay). İstanbul: Can Yayınları.

Emery, L. (2002). *Teaching Art in a Postmodern World. Theories, Teacher Reflections and Interpretive Frameworks*. Australia: Common Ground Publishing.

Erinç, S. (2004). *Sanatın Boyutları*. Ankara: Ütopya Yayınları.

Erzen, J.N. (2011). *Çoğul Estetik*. İstanbul: Metis Yayınları.

Feyerabend, P. (1999). *Yönteme Karşı*. (Çev:E. Başer). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Finlayson, J.G. (2007). *Habermas*. (Çev:T. Kılıç). Ankara: Dost Kitabevi.

Freedman, K. &Stuhr, P. (2004). Curriculum Chance for the 21 st Century: Visual Culture in Art Education, Elliot W. E.& Michael D. D. (Eds.), *Handbook of Research and Policy in Art* (pp.815-829). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publisher.

Gellner, Ernest. (1982). Relativism and Universals, *Hollis, M &Lukes, S. (Eds.), Rationality and Relativism* (181-200). Cambridge: M.I.T. Press.

Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev: E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gillian, B. &McManus, F. (1998). *Psikolojinin ABC'si*. (Çev: Z. İ. Babayiğit). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Gümüş, A. Gömleksiz, M. (2013). Kitleleşme ve Küresel Ticaret Kısılcında Üniversitelerin Dönüşümü. N. Kurul, T. Öztürk ve İ. Metinnam (Der.) *Kamusal Eğitim* (129-168). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Habermas, Jürgen (1994). *Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje*. (Çev: N. Zeka). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Hickman, R. (2008). *Research in Art&Design Education: Issues and Exemplars*. USA: The University of Chicago Press.

İlhan, A. Ç. (2003). Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Programları ve Sanat Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36 (2), 1-2.

Jameson, F. (2011). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı*. (Çev: N. Pülüner ve A. Gölcü). Ankara: Nirengi Kitap.

Kangas, T. S. (2013). Çok Dilli Eğitim Yoluyla Toplumsal Adalet. *Küresel Adalet İçin Çokdilli Eğitim: Meslekler, Yaklaşımlar, Olanaklar*. İstanbul: EğitimSen Yayınları.

Kırıçoğlu, O. (2002). *Sanatta Eğitim. Görmek Öğrenmek Yaratmak*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kurul, N., Küçükler, E., Yolcu, H ve Diğerleri (2013). Kapitalist Sistemde Öğrenme ve Pazar İlişkisi: Metalaştırma, Ölçme, Standartlaştırma. N. Kurul, T. Öztürk ve İ. Metinnam (Der.) *Kamusal Eğitim* (57-92). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Lyotard, J.F. (1994). *Postmodern Durum*. (Çev: A. Çiğdem). Ankara: Vadi Yayınları.

Mcburnie, G. (2001). Globalization: A New Paradigm for Higher Education Policy, *Higher Education In Europe*, 26(1), 11-26.

Murray, C. (2009). *Yirminci Yüzyılda Sanatı Okuyanlar*. (Çev: S. Öncü). İstanbul: Sel yayınları.

Okvuran, A., Metinnam İ. (2013). Sanat ve Eğitim İlişkisi: Türkiye’de İlköğretim Okullarında Sanat Eğitimi, N. Kurul, T. Öztürk ve İ. Metinnam (Der.) *Kamusal Eğitim* (341-353). Ankara: Siyasal Kitabevi.

ÖSYM, 2015. Tarihsel Gelişme, <http://www.osym.gov.tr/belge/1-2706/osym--tarihselgelisme.html> (24.04.2015)

Özsoy, V. (2007). *Görsel Sanatlar Eğitimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Robertson, R. (1992). *Globalization. Social Theory and Global Culture*. London: SAGE Publications.

Rosenau, P.M. (1998). *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri*. (Çev:T. Birkan). Ankara: Ark Yayınları.

San, İ. (2003). *Sanat Eğitimi Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınları.

Stallabrass, J. (2010). *Sanat a.ş. Çağdaş Sanat ve Bienaller*. (Çev: E. Soğancılar). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tavin, K. M. (2003). A Critical Pedagogy of Visual Culture as Art Education: Toward A Performative Inter/Hypertextual Practice. Unpublished Doctoral Dissertation, Pennsylvania State University. Retrieved 30 September 2005 from <http://proquest.umi.com/dissertations/preview>.

Yılmaz, G. (2013). Dünden Bugüne Parasız Eğitim. N. Kurul, T. Öztürk ve İ. Metinnam (Der.) *Kamusal Eğitim* (47-56). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yılmaz, M. (2009). *Sanatçıları Okumak ya da Postmodern Söyleşiler*. Ankara: Ütopya Yayınları.